

Bárdos Judit :

Róma perifériáján

Pier Paolo Pasolini: Egy erőszakos élet

Regény. Kalligram Pozsony, 2011

Pier Paolo Pasolini válogatott munkái. Sorozatszerkesztő: Puskás István

Fordította: De Martin Eszter

367 o, 2990 Ft.

Pasolini regénye a Róma körüli külvárosokban, a „borgata”-ban, Pietralatában és a Garbatellán játszódik, „a bűdös, fekete sárban”, ott, ahol fiatal hősei nyomorúságos viskókban nőnek fel, s majd, ha szerencsájük van, beköltözhetnek egy lakásba. Oda, ahol „a lakótelep teljes pompájában ragyogott a szemét és a sár közepén”. Az „éhenkórász, züllött alakok”, akik közé tartozik e regény főhőse, Tommaso is, csak akkor jutnak be Róma központjába, a Milvio vagy a Garibaldi hídhöz, a Campo dei Fiori térre, a Navona térre, amikor rabolni, kocsit lopni, részegen mulatozni mennek oda (van egy nagyon szuggesztív jelenet egy szombat estéről, amikor végigrabolják és mulatják Rómát), vagy amikor önmaguk prostituálásával akarnak egy kis pénzhez jutni, mert ilyenkor bemennek a Tevere partjára, vagy a Spanyol lépcsőhöz. „Róma az Örök város”- ezt egy fasiszta ordítja a Pantheon előtt, nem ők. Róma nem az ő városuk.

Pasolini ebben az 1959-ben írott regényében ugyanazt a világot jeleníti meg, amelyet első regényeiben, az *Uccakölykökben* és az *Amado mio*-ban és első filmjeiben, a *Csóróban* és a *Mamma Rómában*. Azoknak a *sottoproletarióknak*, lumpenproletároknak az életét, akik csak naponta egyszer esznek, és akik néhány száz líráért ütni, késelni, ölni képesek. Akik néhány, börtönben töltött hónap után, féktelen dühükben, zabolátlan indulataik hatására az áldozat fölösleges megalázására, kegyetlenkedésre is hajlamosak. És akik, ha megszerezték azt a néhány száz lírát, egész nap egy presszóterazon üldögélnek és kártyáznak egy kávé mellett, büszkén feszítve cowboy-ingükben. A közülük kiemelkedő, többre törő főhősök éretlen fiatal fiúk, akik nem képesek betagozódni a „normális” felnőtt életbe, nem tudnak beilleszkedni az elidegenedett, inautentikus létbe, hanem fiatalon meghalnak. Sorsuk ábrázolása a megjelenített életanyag és a megcsúfolt, meggyötört nyelv ellenére mégis katartikus. A filmekben Pasolini zenei és képzőművészeti utalásokkal magasztalja fel hőseit. Mantegna *Halott Krisztusát* idézi annak a képnek a rövidülő perspektívája, amelyen Mamma

Róma fia, Ettore a börtönben megkötözve, kifeszítve haldoklik, és Bach *Máté-passiója* kíséri a Csóró szenvedéstörténetét. Mivel teszi az író felemelővé az erőszakos életet élő Tommaso sorsának elbeszélését?

Tommaso többre vágyik, külön szeretne lenni, mint a többiek, már gondosan ápolts külseje és frizurája, „hibátlan megjelenése” által is. (Naldini életrajzából tudjuk, hogy Pasolini fantáziáját az ihlette a regény írására, hogy a Tiburtino-negyedben egy este találkozott egy öltönyös, liláskék nyakkendőt viselő férfival). Amikor Tommaso munkát vállal, első keresetéből, hitelre egy elegáns öltönyt vásárol. A munka, akár csak a Csóróé, nem sokat lendít a sorsán. „Ennyiért dolgoztál, nem épp semmiért” – mondhatná. (Semmi sem változott attól, hogy dolgozom – mondja Irene.) Élete mégis a társadalmi beilleszkedés felé tart, azáltal is, hogy mire kijön a börtönből, családja óriásit lépett előre: lakást kapott az új, magas házak egyikében, ahonnan belátni egész Rómát. „Amióta eszébe jutott, egy korhadó deszkából összetakolt, hullámlemezekkel és kátránypapírral fedett barakkban lakott a szemétdombon, a sárban, a szarban, ehelyett most végre egy toronyházban”. Helyükbe mások jönnek a nyomorúságos barakkokba délről, Pugliából, Calabriából. Amikor Tommaso megismerkedik Irenével, rendes srác akar lenni, szerenádot ad, elmegy a paphoz, házassági terveket sző és vasárnap beviszi menyasszonyát Rómába. Ez is egyike a kivételes alkalmaknak, amikor a pár bejut Róma centrumába. A Nazionale úton sétálgatnak, ahogy jegyesekhez illik. Pasolini filmképszerűen építkezik, a könyv minden fejezete egy-egy filmjelenet. Különösen hatásos az az epizód, amelyben Tommasónak nem sikerül a hagyományos módon magáévá tennie Irenét, azaz mégsem könnyű pont olyannak lennie, mint a többiek. Paradox módon itt az éretlen szexualitásra utalás jelzi, hogy hősünk más, mint a többi.

A könyv legmegdöbbentőbb jelenete a Forlanini-kórházban játszódó. Tommaso tébécés lesz, kórházba kerül. A kórházban sztrájk tör ki. Infernális jelenet következik: a rendőrök verik a betegeket, a nőket is. Bujkálás, szöktetés, vízagyú, letartóztatások, verekedések – maga a pokol. Csak a kommunista párt tagjai tudnak felülemelkedni a káoszon. Ez az, ami által Tommaso sorsa új fordulatot vesz, más perspektívába kerül: lenyűgözi őt a kommunisták bátorsága és a közöttük működő szolidaritás. Maga is részt vesz az üldözöttek bujtatásában, ez jól tesz az önérzetének. Ez is része a kiemelkedni vágyásának: most már nem pont olyan, mint a többi szerencsétlen börtöntöltelék, vagy az életét értelmetlenül tengető többi beteg. Kikerülve a kórházból, kéri felvételét a pártba.

A regényben a lumpenproletár-élet ábrázolása teljesen hiteles. A kommunista párt általi megváltást lehetetlen ugyanezzel a hitelességgel ábrázolni. Pasolini úgy emelkedik felül ezen az esztétikai problémán, hogy a stilizációs szintet emeli meg. Most már nem Róma egyik külvárosában vagyunk, hanem magában a Pokolban. Csakúgy, mint a következő jelenetben, a megváltásában. A „Kis Sanghaj”-negyed, az alacsony barakkokat, ahol Tommaso kisöccsei felnőttek, előnti az árvíz. Tommaso a szolidaritástól hajtva, új öltönyét sem kímélve, életüket ment. Tüdőbaja kiújul, „és Isten veled, Tommaso”. Így végződik egy erőszakos élet, így végződik egy katartikus regény.

Pasolinit beperelték az *Utcakölykök* nyelvéért. E regény nyelve is botrányos. A szereplők nem az irodalmi olaszt beszélik, hanem a római nyelvjárást (a romanescót), és a legalacsonyabb szintű argót. (Pasolini éppen e nyelvnek, a római argónak a szakértőjeként dolgozott Fellini *Cabiria éjszakai* című filmjének stábjában.) Ezt a nyelvet lehetetlen magyarul visszaadni. Én elfogadhatónak tartom a fordító, De Martin Eszter által választott megoldást: a dialógusokban szándékosan rontott magyar nyelvet használ ”maraggyá má, mennyünk, ijeccség, monnyad”).

Az átültetés minden nehézsége ellenére az olvasó megérzi a könyvben a nagy irodalmat. Pasolinit elérte a merész és forradalmi újítók sorsa: klasszikussá vált.

Élet és irodalom, 2012. ápr. 27. 21. o.

„Ketten egy új könyvről” rovat:

Bárdos Judit: Róma perifériáján

Gelencsér Gábor: Ecce Csóró